

N
D
A

23/11
1941

Socialismen och friheten

Många vintrars snö har fallit över vårt land sedan den tid, då våra socialdemokrater byggde sin åskådning på de tyska Gotha- och Erfurtprogrammets strängt marxistiska grundvalar. Den moderna arbetarrörelsen har ej mera mycket gemensamt med det revolutionära evangelium, som en gång predikades av mästern Palm på friluftsmöten i Malmö och Stockholm under åttiotalet.

Socialdemokratien har accepterat det svenska samhället och många av dess traditioner, och den trivs uppenbarligen utmärkt med sin roll som maktfaktor i detta samhälle. Över reformismen, "ministersocialismen" och folkhems-ideologien har man gått fram mot en demokratisk-nationell helhetsuppfattning, vars förnämsta manifestation hittills utan tvivel är arbetarmajoritetens uppslutning kring försvarstanken under den nuvarande europeiska krigsperioden. De finnas visserligen, som i likhet med den ståndaktiga tennsoldaten hr Georg Branting hävda, att den gamla radikala marxismen alltså är det stora målet och att endast "taktiska hänsyn" föranlett socialiseringstankens undanskjutande. Men denna grupp inom arbetarrörelsen är liten och relativt maktlös; nu senast har den hänsynslöst avrättats av den stridbare professor Tingsten i en artikel i Tiden, där han betonar, att "för den, som gått igenom partidebatterna i socialiseringsfrågan sedan 60 år tillbaka, verkar det nästan otroligt att man kan försöka bestrida, att en fullständig omvandling i ståndpunktstagandet ägt rum".

Hr Tingsten har utan tvivel rätt. Socialdemokratiens förvandling är emellertid på en gång dess styrka och dess svaghet. En styrka är det givetvis, att man nått fram till en nytrare uppfattning

om våra stora samhällsproblem. En svaghet är däremot, att man på åtskilliga håll tvekar att draga slutsatserna av denna utveckling och definitivt avskriva den åderförkalkade socialiseringsideologien ur programmet. Diskussionen om förhållandet mellan frihet och socialism, som för en tid sedan fördes mellan Svenska Dagbladet och Social-Demokraten, visade, att man gärna vill upprätthålla illusionen om en av staten dirigerad ekonomis lyckliggörande inverkan under förutsättning att de styrandes "viljeinriktning" är "förnuftig", d. v. s. frihetsvänlig. Någon risk för att det ekonomiska statsförmynderskapet skulle leda till den av arbetarrörelsen hjärtligt avskydda diktaturen vill man under dylika förhållanden ej direkt erkänna. Om resonemangets svaghet vittnade dock de många nödvändiga reservationerna; sålunda var man angelägen att betona, att om "våra arbetare ha att välja mellan ett socialistiskt tvångssystem, som förkväver all inre frihet och en borgerlig ekonomi, som medger sociala skyddsåtgärder, facklig handlingfrihet och en dräglig ekonomisk standard samt på samma gång bevarar den politiska friheten, äro vi övertygade om att den valde det senare".

En illustration till meningslösheten i försöken att upprätthålla föreställningar, som man i praktiken redan lämnat, har nu givits av en av socialdemokratiens egna män, Jörgen Westerståhl. I en artikel i Tiden har han tagit ståndpunkt till den förutnämnda debatten mellan Svenska Dagbladet och Social-Demokraten. Det lär bli svårt att bortresonera, att han i själva verket står närmast den ståndpunkt, den konservativa tidningen intager. Han fastslår sålunda, att det synes omöjligt att

organisera ett samhälle, där staten äger och driver alla väsentliga företag, utan en minutlös laglig reglering, som i alla möjliga avseenden kommer att inskränka individens rörelsefrihet. "En överhängande risk", heter det, "måste föreligga för att varje handling mot någon myndighets vilja betraktades som ett angrepp mot staten och därför straffades." Hr Westerståhl är en försiktig man men dock ej försiktigare än att han tillåter sig den för de mera doktrinära socialiseringsideologerna obehagliga slutsatsen, att man allvarligt bör överväga frågan, om det icke vore bättre med "ett visst mått av irrationalitet, av bristande planmässighet i produktionen, blott friheten kunde bevaras". Situationen blir inte bättre för nämnda ideologer, sedan hr Westerståhl på ett både klart och övertygande sätt utrett, att kravet på socialisering uppkom under samhällsförhållanden, som voro helt olika vår tids. Utvecklingen har utan tvivel för länge sedan vederlagt de förutsägelser om framtiden, som Marx en gång framlade. Det är ej utan ett visst nöje, man noterar det dråpliga omdömet om denne samhällsfilosofs beroende av den Hegelska metafysikens värld, "detta aldrig simande kallflöde för mänskligt feltänkande".

Meningsmotsättningarna inom socialdemokratien äro bevis på den ideologiska kris, som en rörelse upplever, då praktiska erfarenheter tvingar den att bryta med sitt idépolitiska förflutna. Proceduren kunde vara mindre smärtsam, om man i alla kretsar ville ådagalägga full uppriktighet. Utan tvivel blir det intressant att se på vilket ben hr Lindström i Social-Demokraten ställer sig, då han skall taga ståndpunkt till Westerståhls betraktelser.